

YLIOPISTOKIRJASTOJEN NEUVOSTO 11.11.2005

Aika: 11.11.2005 klo 9.55-15.50

Paikka: Kuopion yliopisto, Snellmania, Is S21

Osanottajat: yliopistokirjastojen neuvosto

Poissa: Kai Ekholm, Ulla Nygrén, Arja-Riitta Haarala, Pirjo Rajakiili, Tuulikki Nurminen, Marita Turpeinen, Pertti Vattulainen (osan ajasta läsnä)

Ulkopuoliset asiantuntijat: Ahti Planman, Kuopion yliopisto; Juha Hakala, Kansalliskirjasto;

Jorma Karhu, opetusministeriö; Irma Reijonen, opetusministeriö; Markku Laitinen,

Kansalliskirjasto; Ari Rouvari, Kansalliskirjasto

Neuvosto tutustui kokouksen yhteydessä Kuopion yliopiston kirjaston tiloihin.

Kokouksen asialista (ks. <http://www.lib.helsinki.fi/kirjastoala/neuvosto/asialistat/kuopio11112005.htm>).

1. Kokouksen avaus

Puheenjohtaja Ari Muhonen avasi kokouksen. Jarmo Saarti lausui kokoukseen tulijat tervetulleiksi Kuopion yliopiston puolesta. Kokoukseen osallistujat esittäytyivät yhteistyösihteerille. Irma Reijosen sijaisuutta hoitaa Helena Mattila.

2. Ahti Planman: Kuopion yliopiston budjettikäytännöistä ja ongelmista, tietotekniset ratkaisut kirjaston rahoituksen tukena

Ahti Planman kertoi raakadatan jalostamisesta toimintaa ja kehitystä tukeväksi tietämykseksi (ks. esitys: <http://www.lib.helsinki.fi/kirjastoala/neuvosto/asialistat/kuopio11112005/rassi11112005.pdf>). Kuopion yliopistossa on kehitetty talous- ja opintohallintojärjestelmien päälle analyysi- ja seurantajärjestelmätyökaluja, joilla järjestelmien tietoja voidaan jalostaa, yhdistää ja käyttää hyväksi hahmoteltaessa uudenlaisia vaihtoehtoisia näkymiä puuttumatta itse pohjana olevan tietojärjestelmän tietoihin. Työkaluilla saadaan kätevästi erilaiset raportit erilaisiin tarpeisiin (esimerkiksi OPM/Kota, Tilastokeskus, rahoittajat).

Kokouksessa paneuduttiin erityisesti rahojen seurantaan kehitettyyn RASSi-analysointijärjestelmään (RAhatalouden SeurantaSystemi), joka on määritelty tiedonjalostamisen ideaalimallia käyttäen (ks. esityksen ohimo-malli) ja jonka laskentamoottorina on kaupallinen HAT-ohjelmisto (High speed Analysis Tool)¹. RASSi on kehitetty Kuopion yliopistossa käytössä olevan Raindance-taloudenhallintojärjestelmän yhteyteen. Planman totesi kuitenkin, että konsepti todennäköisesti käy mihin tahansa yliopistoon riippumatta käytössä olevasta järjestelmästä, koska tiedot siirretään analyysijärjestelmään tekstimuodossa.

Planman kävi läpi RASSin tietosisältöä ja toteutustapaa. Tietoja voidaan hakea eri perustein (esimerkiksi laitoksittain ja tiliryhmittäin), tarkastelukulmaa voidaan vaihtaa vaivattomasti (kuka ostaa, mitä ostaa jne.) ja yksittäisille kirjanpidon riveille päästään mistä tahansa kohdasta. Vasteajat ovat yleensä sekunteja (hyvin laajat ja vaativat raportit noin 10 sekuntia), joten odottelu-aika ei ole tiedon haun esteenä. Tiedot päivitettiin pohjana olevasta järjestelmästä (Raindance) aluksi kuukausitasolla, nyt ne päivittyvät viikkotasolla ja tavoitteena on reaaliaikainen (päiväntasainen) tieto. RASSi-työkalulla voidaan myös visioida

¹ HAT-ohjelmisto (High speed Analysis Tool) hoitaa analyyseissä ja valmisraporteissa tarvittavan laskennan, aikaulottuvuuden automaattisen hallinnan, graafisten esitysten tuottamisen sekä raakadatan lukemisen sisään järjestelmään. RASSin toteutuksessa ei näin ollen ole tarvittu perinteistä ohjelmointia vaan kehitystyö on ollut lähinnä taustalla olevien koodistojen (kuten organisaattiorakenne, liikekirjanpidon tilit jne.) rakentamista HATin edellyttämään muotoon ja raakadatan sisällön kuvaamista sisäänlukemisen mahdollistamiseksi. Kehittämisen viimeisin vaihe on valmiiden raporttien ja analyysipohjien määrittely, jota jatketaan koko ajan käyttäjien tarpeiden mukaisesti. Valmiit raportit/analyysipohjat on nimetty tarkoitusta kuvaavasti ja sijoitettu hierarkkiseen Analyysi-valikkoon. Peruskäyttäjät (HAT-browser-lisenssitaso) voivat käyttää vain valmiita raportteja; tehokäyttäjät (HAT-analyysi-lisenssitaso) voivat lisäksi määritellä omia raportteja/analyysipohjia. Tiivistäen voi sanoa, että RASSi on talousdataa sisältävä HAT-analysointiaineisto. Vastaavasti protovaiheessa oleva OSSi on opintosuoritusdataa sisältävä HAT-analysointiaineisto. Nimeämiskäytännöksi on omaksuttu sisältöä kuvaava lyhennemalli.

rahan käyttöä: johtaja voi syöttää lukuja ja katsoa seurauksia (jos tehdään näin, niin mitä siitä seuraa). Pohjia voidaan tehdä erilaisia ja ne voidaan tallentaa omalle koneelle. Kytkentä talousjärjestelmään on yksisuuntainen, joten mitään tietoa ei siirry RASSista Raindanceen. Simulointeja voidaan tehdä vapaasti ilman perusjärjestelmän tietojen sotkemisriskiä. Koko yliopiston kaikki tapahtumat sisältävästä ylimmän johdon (rehtorit, hallintojohtaja) aineistosta tuotetaan ohjelmallisesti eri organisaatiotasolle rajatut aineistot tiedekunnittain, laitoksittain ja projekteittain. Näin kukin vastuuhenkilö saa käyttöönsä vain omalla vastuullaan olevat tiedot.

Tutustuttiin esimerkkeihin tietämysversioista: järjestelmän käyttö on tuonut esiin sellaista tietoa, joka muutoin ei olisi paljastunut (ks. esitelmäkalvot).

Planmanin mukaan budjettitiedot on tarkoitus kerätä koko yliopistossa vuoden 2006 aikana RASSiin toteutumatietojen rinnalle. Budjetoinnin tueksi RASSista siirretään kuluvaan vuoden toteutumatiiedot sekä tarvittavat koodistot (projektit, tilinumerot) vastuuhenkilökohtaisiin Excelillä toteutettuihin budjetoitipohjiin. Budjetin laatijan näkökulmasta järjestelmä on helppo siinä mielessä, että käyttäjän ei tarvitse kirjoittaa koodeja, koska ne tulevat pohjana olevasta taloudenhallintajärjestelmästä automaattisesti (Raindance -> RASSi -> budjetoitipohja)². Yliopistotason kokonaisbudjetti, kuten muidenkin organisaatiotasojen budjetit, muodostuu automaattisesti, kun pääkäyttäjä vie yksittäisten vastuuhenkilöiden budjettiluvut RASSiin.

Kuopion yliopistossa valmistellaan myös laajaa KASSi-kokonaisuutta (Kaikki SeurantaSystemit), jonka avulla tietoja voidaan yhdistellä eri järjestelmistä samaan analysointivälineeseen vuosi- ja kuukausisarjoina (esimerkiksi opintoviikot vs. käytetyt eurot). Jarmo Saarti kertoi, että RASSia tullaan käyttämään esimerkiksi ulkoisen rahoituksen kokonaisuuden hahmottamiseen, koska siitä voi nähdä tärkeimmät rahoittajat ja tarkastella ulkoisen rahoituksen kehittymistä eri vuosina tai sen osuutta eri yksiköissä.

Kokouksen osallistujat pitivät järjestelmää kiinnostavana. Hämmästeltiin niin suurten tietomäärien mahtumista niin pieneen tilaan (lähes 4 vuoden aineiston koko tiedostossa 107 MT, keskusmuistissa 568 MT). Kysyttiin tietoturvasta. Planman kertoi, että aineisto on kryptattu siten, että se aukeaa vain HAT-lisenssin omistajille ja vain HAT-ohjelman kautta. Todettiin tietoturvan olevan kunnossa. Kokouksen osallistujat kysyivät myös järjestelmän kustannuksista. Planman kertoi, että he ovat kehittäneet järjestelmää omassa yliopistossa oman työn ohella ilman tähän työhön varattuja erillisresursseja 3-5 hengen voimin. Hän arvioi, että järjestelmän kehittämiseen ja toteuttamiseen on käytetty vuosina 2002-2005 yhteensä kahdesta kolmeen henkilötyövuotta. HAT-lisenssit ja ylläpito maksavat nykylaajuudessa vajaat 2 000 euroa kuukaudessa. Järjestelmää tullaan tarjoamaan myös muiden yliopistojen käyttöön. Järjestelmän soveltuvuutta muiden yliopistojen tarpeisiin selvitetään ensin Joensuun yliopiston kanssa loppuvuodesta käynnistettävässä hankkeessa. Joensuun yliopistolla on eri talousjärjestelmä (AdeEco) kuin Kuopiossa, joten RASSin toimivuudesta myös muun kuin Raindance-järjestelmän päällä saadaan näin kokemusta. Myös Savonia-ammattikorkeakoulun kanssa selvitetään järjestelmän soveltuvuutta heidän tarpeisiinsa.

² Budjetoinnin kokonaisjärjestelmästä käytetään työnimeä RaTaS (RahaTalouden Suunnittelu). Sen rakenneosia ovat siis RASSi (toteutumatietojen lähde, seurantatyökalu), VaSu (budjettitietojen keruu laitos/projektitasolta) sekä jakelu- ja valtuushallintajärjestelmänä toimiva Windows-verkko. Keskeisiä tavoitteita RaTaS-projektissa ovat hyvä tuki ruohonjuuritason suunnitteluun (mm. omat pohjat eri rahoittajien projekteille), joustavuus (budjetoitinto projekti/tiliryhmittäin tai yksittäisille projekteille/tiluille), tuki kaikille organisaatiotasolle ja minimaaliset lisenssi- ja kehittämiskustannukset.

3. Kaisa Sinikara: yliopistokirjastojen rahoitukseen liittyviä haasteita; keskustelua nykytilasta, rahoitusmalleista ja kehittämistarpeista

Kaisa Sinikara käsitteli esityksessään rahoituselitystyöryhmässä mietittyjä ja rahoitushakemukseen liittyviä näkökulmia sekä opetusministeriölle tehtyä rahoitusanomusta. Kokoukseen osallistujat kertoivat esityksen lomassa omia käsityksiään kehittämistarpeista sekä nykyisistä käytännöistä. (Sinikaran esitys osoitteessa: <http://www.lib.helsinki.fi/kirjastoala/neuvosto/asialistat/kuopio11112005/rahoituselitys111105.pdf>).

Tulevaisuuden haasteiksi Sinikara mainitsi muun muassa kilpailtavan rahoituksen kasvun ja totesi, että rahoituselityksessä voitaisiin luoda mallia kilpailtavan tutkimusrahoituksen kirjasto- ja tietopalvelukustannuksista. Tuottavuusohjelmasta hän nosti erityisesti esille rakenteellisen kehittämisen, palvelukeskusajattelun sekä tila- ja henkilöstöstrategian. Hän totesi, että tuottavuusohjelmaan sisältyy ristiriitaisuutta suhteessa yliopistojen autonomiaan. Valtiovarainministeriö ja opetusministeriö ovat selvästikin ottamassa tiukemman otteen yliopistoista.

Yleiskustannuserästä Sinikara kertoi oman yliopistonsa osalta, että Helsingin yliopistossa rehtorin osuus on 5 % kohdistuen hallinto-, atk-, kirjastokustannuksiin. Käytännössä erällä on pyöritetty tutkimusjärjestelmää, joten kirjastot eivät ole saaneet rahasta osuuttaan. Laitosten osuus yleiskustannuserästä on 10-15 %. Sinikaran mukaan yleiskustannusbudjetoitua pidetään Helsingin yliopistossa kauttaaltaan liian alhaisena, ja puhutaankin yleisesti siitä, että yleiskustannuserän pitäisi olla 25 %. Myös osanottajilla oli kokemuksia siitä, että "rehtorin raha" ei kohdistu kirjastoon, vaan se periaatteessa jaetaan esimerkiksi tiedekunnille. Yleiskustannuserän kohdistumista kirjastoihin ja nostattamista todellisia kustannuksia vastaavaksi pidettiin tärkeänä. Suurempaa kustannustietoisuutta toivottiin hankerahoitusta mietittäessä, koska yliopistot usein myyvät hankkeitaan liian halvalla. Rahoituskäytännöt vaihtelevat yliopistoittain. Kahdessa kokoukseen osallistuneessa kirjastossa yleiskustannuserä on suoraan budjetissa (ja osallistujat toivoivat, että se siellä myös pysyy). Keskusteltiin siitä, pitäisikö yleiskustannukset laskea toimintakustannusten perusteella. Rahoituksen järjestäminen ylipäättään tuntuu ongelmalliselta. Osallistujat kertoivat havainnollisia esimerkkejä siitä, miksi nykyiset laskentaperusteet, kuten olemassa oleva volyyymi laskennan lähtökohdina tai suoritettujen tutkinnot rahoituksen myöntämisen perusteena, eivät sovi kirjastoille. Todettiin myös, että vaikka kirjaston osuus on oleellinen opiskelijan valmistumiselle tavoiteajassa, kirjaston vaikuttavuutta on vaikea osoittaa. Keskustelun pohjalta Sinikara totesikin, että yliopistoissa on erilaisia rahoitusjärjestelmiä ja rahoituselityksen tekemiseen on tarvetta. Haasteena on löytää sellainen malli, joka sopii kaikille, mutta on toimiva erilaisissa yliopistoissa.

Todettiin, että tuloksellisuuskriteerin noudattaminen todennäköisesti johtaa siihen, että kurssikirjojen saanti kasautuu tiettyihin hetkiin.

Keskusteltiin avoimen yliopiston opiskelijoiden volyymistä. Jossain yliopistoissa avoimen yliopiston toiminta nähdään strategisesti tärkeäksi. Sen kautta tulleet asiakkaat ovat lisääntyneet ja heidän määränsä tuntuu palveluissa. Jossain muualla toiminta jatkuu suunnilleen samansuuruisena vuodesta toiseen. Avoimen yliopiston merkitys vaihtelee siis yliopistoittain, mutta joka tapauksessa joustavan opiskelun tukeminen koetaan kirjastoissa haasteeksi.

Sinikara totesi, että verkostomainen toiminta kasvaa ja monien toimijoiden keskuksia luodaan entistä enemmän. Yliopistoverkoston yhteistyö todettiin tarpeelliseksi erityisesti ulkomaalaisten opiskelijoiden aineistojen hankinnassa. Myös alueellisen yhteistyön merkityksestä ja yliopistokirjastojen näkymisestä aluestrategioissa keskusteltiin. Lisäksi arveltiin, että kunnollisten palvelujen edellytyksenä on verkoston leikkaaminen. Todettiin, että hallinnonviranomaiset asettavat rajoituksia verkostomaiselle toiminnalle. Raja-aitoja ollaan kuitenkin poistamassa. Maanpuolustuskorkeakoulun edustaja pyysi ottamaan huomioon, että sen toiminta ei ole opetusministeriön alasta.

Suomalaisten jatko-opiskelijoiden määrää pidettiin esimerkiksi Ruotsiin verrattuna aivan liian suurena. Kokouksessa kerrottiin esimerkkinä ruotsalainen käytäntö, jossa jatko-opiskelijan on opiskelun alussa osoitettava, että hänellä on ulkopuolista rahoitusta kolmeksi vuodeksi. Tähän todettiin, että yliopistokirjastojen tuottavuus on nimenomaan parantunut jatkokoulutuksessa, joskin sen olisi vieläkin syytä kasvaa.

Verkkopalveluihin suhtauduttiin varauksella – lähinnä siitä näkökulmasta, että ne saattavat tarpeettomasti vähentää muita palveluja. Kaikilla aloilla yhteishankintoja ei koettu kannattaviksi. Joillakin aloilla verkon käyttö taas on hyvin yleistä: esimerkiksi Helsingin yliopiston, Hankenin ja Teknillisen korkeakoulun Economicum-yhteishankkeessa ei perustettu kirjastoa, koska aihepiiriin opiskelijat käyttävät hyvin paljon verkkoa tietolähteenä.

Riskejä sisältyy kustannusten nousuun, e-aineistojen hankintaan ja järjestelmäkustannuksiin. Juha Hakala totesi, että järjestelmien kustannusvaikutuksiin voidaan itse vaikuttaa. Ongelmana on hänen mukaansa se, että järjestelmät lisääntyvät jatkuvasti, minkä takia on vaikea välttää kustannusten nousua. Hakalan mukaan olisi hyvä, jos verkosto voisi saada tuottavuusohjelmasta perusrahoitusta tuottavuutta edistäviin järjestelmäinvestointeihin. Hän arvioi, että järjestelmäinvestoinneissa tullaan noudattamaan jonkinlaista keskitettyä mallia (kehityksen suunta on ollut keskitetystä vapaaseen ja nyt ollaan jälleen keskittämässä). Toivottiin myös rahoitusta järjestelmien uusimiseen, jotta nykyinen taso voitaisiin ylläpitää.

Sinikara painotti esityksessään, että verkostomaisessa toiminnassa on aina pohdittava sen tuomaa lisäarvoa sekä rahoituksellista toimintamallia. Samoin hanketoiminnassa on hahmoteltava rahoitusmalleja, joilla hankkeena alkanut toiminta voidaan muuttaa osaksi perustoimintaa. Toivottiin, että jos yksittäisille yliopistoille ei kehitetä varsinaista rahoitusmallia, niin hankkeessa tehtäisiin jonkinlainen käsitteellinen selvitys. Lisäksi ehdotettiin nykyisin käytössä olevien mallien kartoittamista ja parhaiden mallien valitsemista. Pelkän käsitteellisen mallin rakentamista pidettiin hyvänä yliopistojen autonomian näkökulmasta. Sinikara totesi, että työtä on siinäkin, että pystytään osoittamaan, mistä yliopistojen rahoitus koostuu ja saadaan kartoitettua ongelmat. Koska rahoitus selvitys alkaa liian myöhään seuraavan sopimuskauden valmistelun kannalta, joitakin tavoitteita mahdollisesti tullaan priorisoimaan. Priorisointia tarvitaan siitakin syystä, että selvitykseen kohdistuu äärimmäisen paljon toiveita. Ensimmäinen tehtävä olisi selvitystyöntekijän avulla tuottaa konkreettinen ja yksityiskohtainen suunnitelma.

4. Mirja Iivonen: Arviointiryhmän (laatutyöryhmän) suunnitelma arvioinnin kehittämishankkeeksi

Mirja Iivonen esitteli arviointityöryhmän suunnitelman, joka käsitteli vaikuttavuuden ja laadun arviointiseminaarin järjestämistä 16.1.2006 Helsingin yliopiston auditorio Economicumissa (ks. liite: <http://www.lib.helsinki.fi/kirjastoala/neuvosto/asialistat/kuopio11122005/laatutyoryhma.pdf>). Iivonen kertoi, että seminaariin voi osallistua yliopistokirjaston johtajan lisäksi yksi johtotehtävissä työskentelevä henkilö kustakin kirjastosta. Myös jokainen tiedekuntakirjasto Helsingistä voi lähettää osallistujan. Lisäksi tilaisuuteen voi osallistua Kansalliskirjastosta päällikkötasoa.

Tilaisuuden pääpuhujaksi on kutsuttu Seppo Määttä, joka on tehnyt paljon tutkimusta laadun arvioinnista ja on luentoaan varten perehtynyt myös kirjastotoimialaan. Esko Ala-Peijari on alustavasti suostunut kommenttipuheenvuoron pitäjäksi, mutta Maria Schröder miettii vielä suostumisestaan. Ulkopuoliseksi arvioijaksi haetaan henkilöä. Seminaarissa pohditaan iltapäivällä omia käytäntöjä ja kehitetään laatutyökalua miettimällä palvelunlaadun kyselyn muutamaa ydinkysymystä.

Turun kauppakorkeakoulu on lupautunut maksamaan Määtän matkat. Loppukulut eli tilat, Määtän palkkio ja ulkopuolisen arvioijan kustannukset joudutaan jakamaan osallistujien kesken, jos hankkeelle ei saada rahoitusta, jota Helsingin yliopisto on hakemassa Korkeakoulujen arviointineuvostolta. Kaisa Sinikara esitteli kokouksessa Helsingin yliopiston rahoitushakemuksen, jossa lähtökohtana on yhteisen toimintamallin ja kyselymallin kehittäminen.

Osa kirjastonjohtajista kertoi olevansa mukana kansainvälisissä hankkeissa (yhteistyökumppaneina esimerkiksi Britannia, Japani). Niissä kehitetään yhteisiä laadunarviointiin liittyviä malleja ja välineitä sekä tehdään aihepiiriin liittyvää tutkimusta. Ruotsissa on usean kirjaston projekti (<http://www.biblioteksforeningen.org/sg/kvalitet/pdf/Handboken.pdf>), josta mahdollisesti on hyötyä hankkeessa. Kaisa Sinikara totesi, että on hyvä, että erilaisia projekteja on menossa ja niistä saadaan kokemuksia. Juha Hakala toivoi, että yliopistokirjastojen neuvoston arviointihankkeessa voitaisiin ottaa kantaa myös siihen, miten Kansalliskirjaston vaikuttavuutta voitaisiin mitata kirjastoverkon tasolla.

5. Jorma Karhu: Rahoituksen kehitysnäkymistä ja periaatteista yliopistokirjastojen näkökulmasta

Esityksen aluksi tarkasteltiin yliopistojen osuutta valtionhallinnosta. (ks. Jorma Karhun esitys: <http://www.lib.helsinki.fi/kirjastoala/neuvosto/asialistat/kuopio11112005/karhu11112005.pdf>). Toimintaympäristön muutoksista Karhu totesi, että ne ovat samansuuntaisia kuin rahoituspalvelu- ja tutkimusjärjestelmien hahmottelemat. Yliopistoilta edellytetään muun muassa tavoitteiden asettamista, arviointi- ja laadunvarmistusjärjestelmien kehittämistä, kansainvälistymistä, verkostoitumista, profiloitumista sekä yksikköjen ja tutkimusrahoituksen kasvattamista.

Karhu kertoi, että Kota-järjestelmää ollaan kehittämässä tulosohjauksen tarpeisiin (Kota-tulosohjausportaali). Tavoitteena on, että koko suunnitteluprosessi voidaan jatkossa hoitaa järjestelmän kautta (hankevalmistelu ja tulossopimusten tekstien valmistelu). Järjestelyllä on tarkoitus helpottaa valmistelutyötä sekä edistää joustavaa hakemusten käsittelyä. Vuoden loppuun mennessä portaalissa ovat käytössä osiot, jotka liittyvät kolmivuotiskauden tavoitteisiin ja hankevalmisteluihin. Indikaattoriosio ja tilinpäätösosio valmistuvat myöhemmin. Palvelussa on ekstranet-osio, johon pääsee oikeuksien mukaan ja jota yliopistot voivat hyödyntää myös sisäisessä hankevalmistelussaan (tilastokeskuksen aineistot, indikaattorimäärittelyt, raportointityökalut). Ministeriö näkee hankkeiden tiedot vasta sitten, kun/jos ne on määritetty ministeriön nähtäviksi.

Kokoukseen osallistujat totesivat, että julkaisujen luokittelu tarvitsee uudelleenarviointia. Yliopistokirjastoissa määrittely nähdään yliopistojohdon tehtäväksi. Julkaisut ovat keskeinen tutkimustoimintaa kuvaava indikaattori, mutta ongelmana on, miten alakohtaiset erot otetaan huomioon vaikuttavuuden arvioinnissa. Jorma Karhun mukaan julkaisu- ja tutkimustoiminnan perusteella jaetaan ensivaiheessa pieni summa, joka tarkentuu ajan mittaan. Kaikkien tietoryhmien käsitelmämäärittelyt on tarkoitus käydä läpi Kotan kehittämisprojektin yhteydessä ja miettiä, miten määrittelyjä mahdollisesti pitää tarkentaa.

Ministeriön tulevan rahoitusjärjestelmän lähtökohtana on koulutus- ja tiedepoliittisten tavoitteiden toteutumisen tukeminen. Karhu kertoi, että kehystä jaetaan yliopistojen kesken, korvamerkittyä rahoitusta ei ole tietyille koulutusaloille tai toiminnoille lukuun ottamatta yhteiskunnalliseen palvelutehtävään sisältyviä erä. Yliopistojen strategiat rahoituksen jakoperusteena korostuvat. Koulutuksen toimintaedellytyksistä huolehditaan budjettirahoituksella. Ministeriössä halutaan tukea jatkuvuutta ja siksi perusrahoituksen painoarvo on jatkossakin merkittävä. Sen sisältö on pitkälti olemassa olevan rakenteen mukainen ja se pidetään vakaana koko kolmivuotiskauden. Jako perus-, hanke- ja tuloksellisuusrahaan säilyy jatkossakin. Opetuksen ja tutkimuksen kriteerien perusteella määrättyvän rahan painopiste siirtyy tutkimukseen (ks. tuloksellisuusrahoitus). Tutkinnot ovat osana tuloksellisuusrahoitusta. Uusia tuloksellisuuskriteerejä ovat julkaisu- ja tutkimustoiminta, innovaatiotoiminta (joka katsotaan tilinpäätösasiakirjasta) ja alueellinen vaikuttavuus. Tutustuttiin tuloksellisuusprismaan (ks. tulosohjauksen työryhmän muistio, kolmio s. 16: <http://www.minedu.fi/julkaisut/koulutus/2005/tr24/tr24.pdf>).

Tutustuttiin taulukkoon perusrahoituksesta kaudella 2007-2009. Karhun mukaan tutkimusaktiivisuus arvioidaan KOTAn mukaan työvuosissa. Tuloksellisuusohjauksen kehittämistyöryhmässä keskusteltiin siitä, että julkaisu- ja tutkimustoiminta pitäisi olla osa tutkimusaktiivisuutta, mutta se sijoitettiin tuloksellisuuspuolelle pienemmällä rahoituksella. Hankerahoituksen osalta Karhun mukaan suositeltavia ovat laaja-alaiset yhteishankkeet.

Opetusministeriön rahoittamien hankkeiden määrä vähenee, rakenteellisen kehittämistoiminnan tukeminen nousee etusijalle ja sopeuttamisraha - jos sellaista tulee - liittyy tuottavuusohjelman toimeenpanoon. Tuloksellisuusraha tulee jatkossa muodostamaan merkittävän osan yliopistojen rahoituksesta. Karhu totesi, että valtioneuvoston periaatepäätöksen linjauksen perusteella rahoitusta kohdennetaan enenevässä määrin tuloksellisesti ja laadukkaasti toimiville yksilöille.

Tuottavuusohjelman lähtökohtana on, että lähivuosina yliopistojenkaan toimintaa ei voi rakentaa lisääntyvän rahoituksen varaan, vaan tarvitaan tuloksellisuustoimia (esim. puolet eläkkeelle siirtyvien vakansseista täytetään) (ks. ohjelma: <http://www.minedu.fi/julkaisut/hallinto/2005/opm32/opm32.pdf> ja esityksestä erityisesti kohta toimenpiteet, joilla on kytkentä mahdollisesti myös kirjastosektoriin <http://www.lib.helsinki.fi/kirjastoala/neuvosto/asialistat/kuopio11112005/karhu1112005.pdf>). Marraskuun lopussa valtioneuvoston keskuudessa käydään läpi ministeriöiden tuottavuusohjelmat ja annetaan tarvittavia lisälinjauksia. Tuottavuusohjelma näkyy tulevissa tulossopimuksissa – missä muodossa – sitä vielä mietitään. Tuottavuusohjelmassa painotetaan, että samaan aikaan kuin tehdään tuottavuustoimenpiteitä, myös laatu- ja laadunäkökulma on otettava huomioon.

Tuottavuushankkeiden mukainen henkilöstön väheneminen vuoteen 2011 mennessä on 1 500. Vähennys koskee Karhun mukaan koko toimintaa. Opetusministeriön linja lienee esillä valtioneuvoston käsitellessä tuottavuusohjelmia. Päivi Kytömäki kertoi, että Oulun yliopistossa on tehty linjaus, jonka mukaan vähennykset eivät koske opetus- ja tutkimushenkilöstöä. Jorma Karhu totesi, että sovellukset nähdään käytännössä. Ohjelman perimmäisenä tarkoituksena on täyttötarpeen miettiminen vakanssien vapautuessa. Mitään päätöstä keskitetystä virkapankista ei ole tehty. Tulossopimukseen todennäköisesti kirjataan vähentämisvelvoite – mahdollisesti myös euromääräinen, mutta se ei kohdistu välttämättä henkilöihin.

Karhu kertoi erilaisista yhteistoimintaratkaisuksista ja piti niiden miettimistä tärkeänä. Kirjaston toimialalla tavoitellaan 50 henkilötyövuoden säästöä infrastruktuuri-, tutkimusasema – ja kirjastoyhteistyössä. Luvut tarkentuvat myöhemmin. Karhu kertoi myös, että valtiovarainministeriö on julkaissut tulossopimuksen käsikirjan (<http://www.vm.fi/tiedostot/pdf/fi/96500.pdf>).

Opetusministeriö käsittelee Kansalliskirjaston esitykset osana Helsingin yliopiston tulossopimusaineistoa. Tulossopimukseen kirjataan liite siitä, miltä eri opetusministeriön momenteilta rahaa osoitetaan Kansalliskirjaston alamomentille (vrt. harjoittelukoulut). Karhun mukaan lainsäädännön uudistus tuskin toteutuu vuodenvaihteessa.

Keskusteltiin avoimesta julkaisupolitiikasta sekä siitä, että tuloksellisuusrahoitus on kirjastojen kannalta ongelmallinen, koska kirjastojen tulokset ovat yhteisvaikutteisia. Kirjastot eivät tuota tutkintoja ja tutkimusjulkaisuja, mutta tutkimukset ja tutkimukset eivät toisaalta synny ilman kirjastoja.

6. Irma Reijonen: opetusministeriön kirjastoille jakamien avustusten myöntämisen periaatteista ja näkymistä

Irma Reijosen mukaan viime vuosina yliopistojen kehittämistoimintaa on rahoitettu kolmelta momentilta, joiden käyttötarkoituksen kuvaukset ovat sitovia. Momentit ovat seuraavat:

1) 29.01.22.4. Koulutuksen ja tieteen toimialan hankkeet. Momentilta on kohdennettu rahoitusta tieteellisille kirjastoille (opetusministeriön hallinnonalan kirjastot, lähinnä yliopistokirjastot) ja arkistoille. Kirjastojen ja arkistojen rahoituksen osuus on pienentynyt huomattavasti (500 000 € v. 2003, 170 000 € v. 2004). Momentilla on henkilötyövuosikatto.

2) 29.10.22.1. Momentilta on rahoitettu kokoelmakarttahanke.

3) 29.88.53.07. Tieteen ja yhteiskunnan vuorovaikutuksen edistäminen, muut tieteen tukemisesta aiheutuvat kustannukset. Osa rahoituksesta on kohdennettu ns. tietohuollon

avustuksiin. Momentilta on rahoitettu mm. selvityksiä, koulutustilaisuuksia ja kansainvälistä toimintaa.

Vuoden 2006 budjetissa on Reijosen mukaan tietoyhteiskuntaohjelman toteuttamiseen osoitettu rahaa opetusministeriön budjettikehyksen sisällä. Kirjastojen hankkeita ei juurikaan ole mukana tietoyhteiskuntaohjelman hankkeissa. Tietoyhteiskuntaohjelmaa uusitaan tällä hetkellä ja Reijosen mukaan nyt olisi oikea aika yrittää saada kirjastojen hankkeita ohjelmaan.

Reijonen kertoi, että rahoitus selvitysanomuksen päätös tehdään ministeriössä viikon sisällä. Henkilötyövuosikaton takia hakemusta piti muuttaa siten, että selvitystyö hankittaisiin ostopalveluna (alkuperäinen suunnitelma oli rahoitus selvityksen tekijän palkkaus). Kokoelmakarttahanke ja rahoitus Open Access –toiminnan edistämiseen päätetään tammikuussa.

Ehdotettiin yliopistojen yhteistyötä erityisasiakkaiden (esimerkiksi näkövammaiset) aineistojen ja työvälineiden hankinnassa. Yliopistokirjastot voisivat edistää näin tasavertaisuutta. Esteettömyys tuntuisi aihealueelta, joka sopii tietoyhteiskuntaohjelmaan. Irma Reijonen lupasi laittaa viestin siitä, miten tietoyhteiskuntaohjelman päivitys etenee.

7. Ari Muhonen: Esitys strategian käsittelemiseksi

Ari Muhonen ehdotti seuraavia toimenpiteitä, jotka neuvosto hyväksyi:

- strategian valmisteluun perustetaan työryhmä
- strategiaa työstetään neuvostossa
- neuvosto kokoontuu ensi keväänä kaksi kertaa ja toisessa kokouksessa keskitytään pelkästään strategian käsittelyyn
- työvaliokunta nimittää työryhmän, joka valmistele ohjelman strategiakokoukseen.

Lisäksi Muhonen kysyi neuvoston mielipidettä seuraavista asioista:

- sektoreiden yhteistyö strategian laatimisessa
- konsultin palkkaaminen tarvittaessa yhteisin varoin.

Päätettiin, että laaditaan ensin yliopistokirjastojen yhteinen strategia, jonka jälkeen mietitään yhteistyömahdollisuudet. Konsultin palkkaamiseen palataan myöhemmin. Todettiin, että seuraavan strategian laatimisessa tulisi kiinnittää erityistä huomiota viestintään.

8. Juha Hakala: Linnea 2 -palvelimen nykytila ja uusiminen

Juha Hakala kertoi pölyhaitoista, joita Tieteen tietotekniikan keskuksen, CSC:n, uuden konealin vääränmalliset ilmastointilaitteet (rakennuttajan virhe) ovat aiheuttaneet kirjastojen palvelimille. Sunin ilmoituksen mukaan palvelimet ovat edelleen huollettavissa, eli vialliset osat voidaan vaihtaa, mutta laajennuksia ei enää tehdä. Sen vuoksi Sanni-palvelimelle tilattuja uusia system boardeja domaineihin 4 ja 5 ei voida asentaa, ja Sannin uudesta Voyager-versiosta aiheutuneet kapasiteettiongelmat hoidetaan siirtämällä yksi Sannin domaineista Kansalliskirjaston V880-palvelimelle, joka siirretään CSC:lle. Kirjastojen palvelinympäristön käyttöturvaa tullaan kehittämään laatimalla tulevien ongelmatilanteiden varalle jatkuvuussuunnitelma.

Juha Hakala esitteli erilaisia hankintavaihtoehtoja (ks. esitys:

<http://www.lib.helsinki.fi/kirjastoala/neuvosto/asiallistat/kuopio11112005/Laitteistohankinta11112005.pdf>) ja ehdotti, että palvelinhankintaa ei toteutettaisi alkuperäisen suunnitelman mukaisesti vuonna 2007, vaan uuden palvelimen käyttöönottoa nopeutettaisiin niin, että Sanni tai useampia nykyisistä koneista korvattaisiin vuokratulla laitteella jo 2006. Sunin ja CSC:n alustavien tarjousten pohjalta voidaan laskea, että vaikka leasing-maksu otetaan huomioon, konsortiot säästävät rahaa uusimalla palvelimensa, mutta vain jos nykyiset palvelimet korvataan yhdellä palvelimella. Tämä johtuu Sunin huoltomaksujen sekä CSC:n tukimaksujen laskusta. Edelliset laskevat alustavan tarjouksen mukaan noin 70 % ja jälkimmäiset noin 20 %.

Päätettiin käynnistää uuden palvelimen modernisointihanke ja aikaistaa sen aikataulua niin, että uusi palvelin voitaisiin asentaa jo kesällä 2006.

9. Markku Laitinen: Yhteistilastoinnin menettelytavoista: yhteiskirjastojen ongelmia, keskitetyn rahoituksen ilmoittaminen sektorikohtaisesti vai yliopistotasolla, keskitetyn epäsuoran rahoituksen muodot

Markku Laitinen ohjeisti yliopistokirjastoja siinä, miten monen organisaation yhteisten kirjastojen tiedot tulee merkitä yhteistilastoon (ks. Laitisen esitys: http://www.lib.helsinki.fi/kirjastoala/neuvosto/asialistat/kuopio11112005/Kitt_2005_11_11.pdf ja tausta-aineisto: http://www.lib.helsinki.fi/kirjastoala/neuvosto/asialistat/kuopio11112005/kitt_tautaksi.pdf). Tavoite on, että kaikki luvut ovat vain kerran tilastoissa ja kirjastot valitsevat linjan, jota noudattavat.

Lisäksi Laitinen pyysi yliopistokirjastoilta kantaa siihen, kirjataanko yhteinen ulkopuolinen rahoitus (esimerkiksi FinELibin linsenssimaksut) tilastoihin sektori- vai kirjastotasolla. Todettiin, että tietojen vieminen yhteistilastoon kirjastotasolla aiheuttaa yhteiskirjastoissa ongelmia ja lisätöitä, mutta muiden osalta Kansalliskirjasto pystyy viemään luvut. Todellisten tietojen näkyminen tilastoissa nähtiin niin tärkeäksi, että yhteiskirjastot suostuivat lisätöihin. Päätettiin viedä tiedot yhteistilastoon kirjastotasolla. Laitinen tiedusteli mahdollisia muita ulkopuolisia rahoituslähteitä, joiden merkinnässä olisi syytä noudattaa samaa periaatetta. Tällaisiksi todettiin yhteisprojektit, joissa yksi yliopisto hoitaa rahoituksen ja kaikki hyötyvät siitä.

10. Ari Rouvari: SFX-linkityspalvelininstanssien lisähankinta yliopistoille ja lisätyökalu Nelliin

Ari Rouvari esitti:

1. viiden SFX-linkityspalvelininstanssin hankintaa työn helpottamiseksi yliopistoissa
2. MetaIndexpalvelu-työkalun hankintaa kokoelmien indeksoimiseksi Nelli-portaaliin OAI-tietokannoista (Open Archives Initiative)

Yliopistokirjastojen neuvosto piti Rouvarin perusteluja (ks. esitys <http://www.lib.helsinki.fi/kirjastoala/neuvosto/asialistat/kuopio11112005/sfx11112005.pdf> ja tausta-aineisto http://www.lib.helsinki.fi/kirjastoala/neuvosto/asialistat/kuopio11112005/sfx_lisatilaukset_tautaksi.pdf) hyvinä. Juha Hakala selitti, että MetaIndexpalvelun avulla nykyisiä luettelointitietoja voidaan käyttää uudella tavalla hyväksi. Rouvarin mukaan työkalulla saadaan Nelliin kautta näkyviksi myös kokoelmat, joita kokoelmakarttahankkeessa kartoitetaan.

Kansalliskirjasto on varautunut hankintojen ja ylläpitokulujen maksamiseen seuraavalla budjettikaudella. Mietittiin erikoiskirjastojen asemaa ja niiden halukkuutta tulla mukaan, jos Nelliin kuluja nostetaan. Todettiin, että kaikkien kirjastosektorien osalta politiikan pitäisi olla sama.

Yliopistokirjastojen neuvosto hyväksyi molemmat hankinnat edellyttäen, että ne maksetaan keskitetyllä rahalla.

Lopullinen päätös hankinnoista tehdään FinELibin ohjausryhmässä sen jälkeen, kun asia on esitelty myös muille sektoreille.

11. Muut asiat: tärkeitä päivämääriä, digitaalisten arkistoinnin työryhmä

Yliopistokirjaston neuvoston kokoukset pidetään perjantaina 10.3.2006 ja 12.5.2006. Vuosittainen Kansalliskirjaston ja kirjastoverkoston tapaaminen on 21.3.2006. Tapahtumassa esitellään mm. Kansalliskirjaston strategiaa. Kirjastosektoreiden yhteinen kokous järjestetään tapaamisen yhteydessä.

Sähköisen tietoaineiston säilyttämistä koskevan työryhmän asettaminen on valmisteltavana opetusministeriössä (ks. tiedoksi-aineisto: <http://www.lib.helsinki.fi/kirjastoala/neuvosto/asialistat/kuopio11112005/digiarkistointi20050926.pdf>).

Vakuudeksi

Helena Mattila